

Putins kalkule kom bag på Vesten

Ruslands invasion af Ukraine i 2022 kom fuldstændig bag på analytikerne, bl.a. fordi de sjældent havde fulgt med i den indenrigspolitiske udvikling i Rusland. I min nye bog: *Putin's Strategic Culture, Climate Crisis, and Power Transition. From Permafrost to 'Permawar'* (London: Routledge, 2026) peger jeg på, hvilke afgørende elementer i Putins sikkerhedspolitiske kalkule som bidrager til at forklare, hvorfor Putin er blevet mere radikaliseret, krigerisk og risikovillig.

Af **Mette Skak**
lektor emerita,
Institut for Statskundskab,
Aarhus Universitet

Strukturperspektivet på Ruslands angrebskrig mod Ukraine

Her, mens Ruslands angrebskrig mod Ukraine raser på femte år, og kamphandlingerne nærmest er en rutine i mediebilledet, er det værd at minde om, at krigsudbruddet kom helt bag på den vestlige sikkerhedspolitiske sagkundskab. Denne eklatante fejlvurdering viser, at man ubevidst tillagde Putin en saglig cost/benefit-kalkule og forudsatte, at han fik retvisende informationer om, hvor krigsvant den ukrainske hær var blevet af de forudgående otte års forsvarskrig mod Rusland i Donbas, samt om de civile ukraineres evne og vilje til at yde modstand. Kort sagt forventede sagkundskaben, at Putin på forhånd ville indse, hvor håbløst et forehavende det var at ville vælte Ukraines regering og bemægtige sig kontrollen over det i virkeligheden kæmpestore centraleuropæiske land. "Putin bluffer", lød det derfor skråsikkert fra mange vestlige iagttagere som kommentar til den åbenlyse og storstilede russiske militære opmarch langs Ukraines grænser forud for den 24. februar 2022.

Da kun et fåtal af de sikkerhedspolitiske analytikere kunne russisk og derfor sjældent havde fulgt med i den indenrigspolitiske udvikling i Rusland, overså de nogle helt afgørende momenter i Putins sikkerhedspolitiske kalkule. Overordnet peger min analyse i min nye bog på, at Putin er blevet radikaliseret i tiden efter 2010, idet han er blevet både mere krigerisk og risikovillig, samtidig med at han er blevet meget mere egenrådig og selvforblandet.

Bogen tager afsæt i de nyeste udgaver af den såkaldte power transition theory ifølge hvilken, Ruslands storkrig kan forklares ret simpelt og strukturelt. Power transition theory handler om de epoker i international politik, hvor magten glider fra den dominerende stormagt til fordel for en økonomisk opstigende stormagt. Det vil sige, at det er en politologisk teori med et bud på, hvad vi skal vente os af Kinas opstigning til at være en økonomisk sværvægter.

I forhold til Rusland er det interessante ved nyfortolkningen af teorien, at forskerne ikke forventer, at den opstigende magt – fx Kina – vil være den stormagt, der har tilskyndelsen til at påbegynde en hegemonisk krig. Nej, det er omvendt den stormagt, hvis magt er i forfald, som vi må forvente kaster sig ud i storkrigen. Den opstigende magt kan tillade sig at være tålmodig, den har jo tiden på sin side, hvorimod en stormagt i forfald handler under tidspres og er mere desperat. Ruslands magt har længe været i forfald, idet landet forud for Ukraine-krigen var kendetegnet ved demografisk krise – faldende folketal – og en lige så alvorlig mangel på teknologisk formåen. Den russiske analytiker Alexander Etkind kalder derfor Rusland for en blindgyde af 'paleomodernity' – jf. hans bog *Russia against Modernity* fra 2023. Her vil nogle nok indvende, at teorien er fin, men at det jo ikke er en storkrig mellem Kina og Rusland, vi taler om her – det er en russisk krig mod Ukraine og i bredere forstand Europa.

Det sidste er ikke så ulogisk, som det lyder. For som påpeget af Etkind og flere andre var forspillet til Ukraine-krigen en accelererende russisk vrede mod EU's grønne omstilling, især indførelsen af CBAM (Carbon Border Adjustment Mechanism). Denne grønne afgift ville ramme Rusland ekstra hårdt, fordi den russiske industriproduktion altid har været en CO₂-synder i særklasse. Derfor har den russiske sociolog Alexey Levinson denne udlægning af, hvorfor Putin kastede sig ud i det storstilede forsøg på at erobre hele Ukraine og kuldkaste den europæiske sikkerhedspolitiske orden:

"Hen over 2021 blev den russiske ledelse efterhånden overbevist om, at hvis Europas energiplaner blev iværksat, ville Rusland miste sin status som global magt. Den eneste udvej var at blive Europas nye hegemon. Hvis Rusland kunne bruge magt til at bringe det største land i Centraleuropa og bagefter flere andre lande og territorier over i dets egen lejr, ville Kreml få tilstrækkelig politisk, om end måske ikke økonomisk, kapital til at matche verdens to

stormagter, USA og Kina. Verden ville så blive opdelt i indflydelsessfærer, og Europa ville ryge direkte ind under Ruslands indflydelsessfære.” (“Why is the Kremlin so committed to this war?”, *Meduza*, 14th June 2022).

Aktørperspektivet – hvorfor er Kreml blevet så krigsgal?

Lige så vigtig som det strukturelle perspektiv på den fatale beslutning om at iværksætte Ukrainekrigen er det at anlægge et aktørperspektiv. Altså nærmere at belyse, hvornår, hvorfor og hvordan beslutningstagerne i Kreml med Putin i spidsen er blevet så krigsgale. For der er vitterlig tale om en radikalisering af det russiske beslutningstagermiljø. Her peger forskningen i dels Ruslands energi- og klimapolitik, dels forskningen i den nye russiske militarisme enslydende på perioden 2010-2012 som vendepunktet i russisk indenrigspolitik. I sensommeren 2010 blev det centrale Rusland ramt af en månedlang bølge af ukontrollable skovbrande som kulmination på en usædvanlig hed sommer – et udslag af den globale opvarmning, menes det. Hovedstaden Moskva var indhyllet i kvælende røg – smog – det samme var utallige andre storbyer og landdistrikter, og det kom til ca. 56.000 (!) dødsopofere. Men i stedet for at animere offentligheden til at tage klimakrisen alvorligt og forpligte Rusland på CO₂-reduktion og lignende rettidig omhu, anlagde Kreml præcis den modsatte strategi: disinformation og klimabenægtelse.

Da det året efter kom til langvarige og meget omfattende protestdemonstrationer mod Putins fortsatte greb om magten, slog han endnu mere bak med en lov mod såkaldte udenlandske agenter og ved i det hele taget at skærpe regimets autoritære og reaktionære profil. Der opstod et bizart parløb mellem den ultrakonservative, homofobiske patriark Kirill, den russiske ortodokse kirkes overhoved, og Putin, idet sidstnævnte indførte et forbud mod ”homoseksuel propaganda” i 2013. Sideløbende hermed fik skolernes historiebøger en drejning over mod såvel rehabilitering af Stalin som forherligelse af Det Russiske Imperium under zarerne. Denne ildevarslende historieundervisning er emnet for den danske historiker Morten Lassens bog *Historien som våben* fra 2024. Men det skulle blive værre endnu. For i vinteren 2013-14 formastede ukrainerne sig til at gøre oprør mod den korrupte og brutale vasal for Putin, Ukraines præsident Viktor Janukovitj, fordi han afskar Ukraine fra en associeringsaftale med EU som første skridt mod at blive fuldgyldigt medlem af EU. Putins modtræk til denne Maidan-revolution var at annektere Ukraines Krimhalvø og anstifte en løs-

rivelseskrig i den ukrainske Donbas-region i den sydøstlige ende af landet.

Hjemme i Rusland fulgte en giftig propagandaoffensiv mod de ”fascistiske” ukrainere, og militærdoktrinen udpenslede faren for reageringsfjendtlige opstande blandt Ruslands unge iværksat af udenlandske hemmelige tjenester. I 2016 oprettedes dels en særlig ungdomshær – *Junarmija* – der skulle disciplinere ungdommen og indprente den nationalistiske idealer, dels en nationalgarde/uropatrulje kaldet *Rosgvardija* på 340.000 mand med vide beføjelser til at bruge magt mod demonstranter. Årene op mod fuldskalakrigen mod Ukraine rummede nye udfordringer for Putins greb om tingene, idet det i 2018 kom til landsdækkende demonstrationer i den ældre generation mod en forhadet pensionsreform. Derefter kom covid-19-pandemien i 2020, som åbenbarede en panisk sygdomsangst Putin siddende forskanset bag meterlange borde under de officielle besøg udefra.

Putin begyndte at afsondre sig med en betroet ven, Jurij Kovaltjuk, en bankier og mediefyrste, der ses som medansvarlig for den forfatningsændring, der gør det muligt for Putin at sidde som præsident helt frem til 2036. I ideologisk henseende hylder Kovaltjuk russisk ortodoks mystik, anti-amerikanske konspirationsteorier plus hedonisme. Han var ifølge russiske graverjournalistiske rekonstruktioner med til at anspore den Ukraine-fobiske Putin til at ”gøre Rusland stort” gennem en endegyldig eroblingskrig mod Ukraine. Beslutningen om denne fuldskalakrig blev tilsyneladende truffet i foråret 2021, for i juli 2021 offentliggjorde Putin et bizart, historiemisbrugende essay om, at russere og ukrainere er et og samme folkeslag.

Putinismen som ideologi

Putin-forskningen peger derudover på, at Kremles reaktion på protestbølgen 2011-12 fik en idehistorisk drejning i form af en særegen blandingsideologi kaldet *putinisme*. Den har jeg beskrevet nærmere i antologien *Verden set fra Rusland* (red. Tine Roesen) fra 2025. Det magtpolitisk geniale ved putinismen er, at den genbruger det broderskab, der findes mellem det yderste stalinistiske venstre i russisk politik og landets yderste højre. Denne særegne koalition af indædt illiberale kræfter blev fremelsket som reaktion på Khrusjtjovs opgør med stalinismen på den 20. partikongres i 1956 og dukkede op igen som ”rødbrun” reaktion mod først Gorbatjovs, siden Jeltsins liberale reformer. Når Putin taler for tilhørere fra Det Globale Syd, anslår han to-

” Her peger forskningen i dels Ruslands energi- og klimapolitik, dels forskningen i den nye russiske militarisme enslydende på perioden 2010-2012 som vendepunktet i russisk indenrigspolitik.

” Det magt-politisk geniale ved putinismen er, at den genbruger det broderskab, der findes mellem det yderste stalinistiske venstre i russisk politik og landets yderste højre.

ner, der smager af kamp mod imperialismen og de gamle kolonimagter ved sin brug af smædeordet Den Gyldne Milliard om det rige, liberale Vesten. Omvendt markedsfører han sig over for det amerikanske og europæiske iliberale højre som ærkekonservativ kristen. Ergo er putinismen en demagogisk kamelæon-ideologi. Ikke overraskende tager virkelighedens ”troldmand fra Kreml”, spindoktoren Surkov, gerne æren for at have gjort putinisme til regimeideologi.

Det mest uhyggelige er nok putinismens lære om ”*Russkij mir*”; i sig selv et tvetydigt begreb. Det russiske ord ”mir” kan nemlig både betyde verden og fred. Oftest bruges *Russkij mir* i betydningen den russiske verden af russisktalende eller folk, der er (eller burde) føle sig russiske. Allerede her anes muligheden for misbrug ved at pådutte ukrainerne og belaruserne, at de inderst inde er russere, de ved det bare ikke selv. Rent faktisk sagde Putin, da han påbegyndte fuldskalakrigen mod Ukraine, at den handler om at virkeliggøre *Russkij mir*. Her skal man huske, at den russiske krigsførelse har været ledsaget af bortførelser af op mod 20.000 ukrainske børn, teenagere og undertiden voksne. Men *Russkij mir* har samtidig undertoner af, at Kreml har ambitioner om at opbygge en verdensorden på russiske præmisser, altså en *pax russica* i stil med romernes verdensorden kaldet *pax romana* – når den retvisende oversættelse af *Russkij mir* er ”den russiske fred”. Denne ambition blev tydelig, da førnævnte Surkov sidste år lod sig interviewe om *Russkij mir* i det franske ugemagasin *l'Express*; et interview, der er blevet genoptrykt på dansk. På spørgsmålet ”Du har sagt: For Rusland er permanent ekspansion ikke en tilfældig indskydelse, det er det eksistentielle vilkår i vores historiske eksistens. Hvad ser du som Ruslands grænser?” svarede Surkov:

”Jeg har udviklet en officiel ideologi funderet på begrebet den russiske verden, som i forvejen fandtes i filosofiske kredse. Den russiske verden kender ingen grænser. Den russiske verden er overalt, hvor der er russisk indflydelse på den ene eller anden måde: kulturelt, informationsmæssigt, militært, økonomisk, ideologisk eller humanitært ... Det er med andre ord allevegne. Rækkevidden af vores indflydelse varierer meget fra område til område, men den er aldrig nul. Så vi vil sprede os i alle retninger, så langt som Gud vil, og vore styrker rækker. Det vigtige er, at vi ikke må lade os rive

med og forsøge at gabe over for meget.” (”Den russiske verden kender ingen grænser”, *Politiken*, 12. april, 2025).

Man kan venligt fortolke Surkovs afsluttende pointe som en erkendelse af den fare for selvfedme og *’imperial overstretch’*, der altid vil være indbygget i lodret imperialistiske ideologier som putinismen. Vi danskere bør læse den som et signal om, at putinismen kan afskrækkes gennem omverdenens beslutsomme modforanstaltninger. Men slutfacit er, at Putins Rusland gennem Ukrainekrigens blodrus er blevet et stålsat politisk system ude af stand til at praktisere fredelig sameksistens. Den militaristiske indoktrinering af Ruslands opvoksende ungdom er skærpet gennem et nyt, obligatorisk skolefag og oprettelsen af endnu en militaristisk skolebevægelse kaldet *Dvizjenie Pervykh*, dvs. De Førstes Bevægelse. Netop det navn er en direkte oversættelse af navnet på Sovjettidens tilsvarende bevægelse, der som bekendt hed pionererne.

Er Putins krig mod Ukraine en fiasko eller perfekt indenrigspolitik?

Ganske vist har erobringen af Ukraine vist sig umulig at gennemføre, og status er ifølge vestlige og ukrainske opgørelser militære tab på russisk side i størrelsesordenen over en million dræbte og sårede. I det lys har Putins kalkule naturligvis været en total fiasko, for omvendt er Ukraine jo blevet sammensvejet som aldrig nogensinde før i nationens historie. Men problemet med hans kalkule i et 2026-perspektiv er – med Surkovs ord – at krigsmålet forbliver, ”at Ukraine bliver knust militært eller både militært og diplomatisk. At denne kunstige pseudostat opsplittes i sine naturlige bestanddele” (*Politiken*, sammesteds). Hertil kommer, at Putin jævnligt leger med tanken om krig mod NATO, dvs. Europa (ud over den hybridkrig, vi allerede oplever). Humlen i Ruslands drejning mod tøjlesløs militarisme er, at den set med Putins øjne udgør den perfekte indenrigspolitik, der beskytter hans regime mod oprør. Med et lån fra undertitlen på min bog er problemet, at denne *permanente krigspsykose* afleder opmærksomheden fra Putinregimets mangel på ægte legitimitet. Eller sagt med en oneliner fra den amerikanske historiker og Ruslandkender Stephen Kotkin: ”Putinismen er et kleptokrati af bøller, der giver sig ud for at udgøre en civilisation” (*l'Express*, 4. april, 2022).

” Putinismen er et kleptokrati af bøller, der giver sig ud for at udgøre en civilisation.